

Kotona, vieraalla maalla

KATJA HEIKKILÄINEN

Kahdessa viime vuonna ilmestyneessä romaanissa katsellaan naapurimaatamme Ruotsia ulkopuolisen silmin. Vaikka teokset ovatkin kerronnaltaan ja tunnelmaltaan hyvin erilaiset, ne on kiinnostavaa lukea rinnan. Sen sijaan, että ne paljastaisivat jotakin uutta Ruotsista, ne kertovat pikemminkin ulkopuolisuuden kokemuksesta ja siitä selviämisestä.

Miika Nousiainen *Vadelmavene* seilaa Suomenlahden yli ruotsalaiseen ihanneyhteiskuntaan. Kirjan päähenkilö, Mikko Virtanen, ihailee ruotsalaista sosiaalidemokratiaa, jossa keskustelemalla ja yhdessä tekemällä saadaan kiperätkin ongelmat ratkaistua. Suomalainen yhteiskunta on Mikolle töykeä ja etäinen, ja hän diagnosoikin itsensä kansallisuustransvestiitiksi, väärään valtioon syntyneeksi. Mikko on turhaan hakenut Ruotsin kansalaisuutta voidakseen päästä toteuttamaan todellista identiteettiään, mutta maahanmuuttoviranomaisten mielestä hänen perusteensa eivät ole riittävät. Virtanen lohduttautuu lomailemalla ruotsalaisten suosimalla lomasaarella Thaimaassa ja samalla kypsyttelee uusia keinoja soluttautua ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Hän tarkkailee ja vakoilee matkatovereitaan opiskelakseen ruotsalaista perhe-elämää ja päättää viettää seuraavan joulunsa Ruotsissa, ruotsalaisen perheen jäsenenä. Vaikka Mikon alkuperäinen suunnitelma kariutuukin, sattuma puuttuu peliin: hän tapaa Tukholmassa entisen historianopettajan Mikael Anderssonin. Tämä on masentunut

ja pettynyt ruotsalaiseen yhteiskuntaan, jonka keskustelevala sosiaalidemokratia on hänen mielestään pilannut maan asiat pahaksi kerran. Mikael haluaa eroon ruotsalaisuudestaan, Mikko suomalaisuudestaan. Koska Mikael on päättänyt tappaa itsensä, miehet sopivat, että ennen kuolemaansa Mikael opettaisi Mikolle kaiken ruotsalaisuudesta ja itsemurhan jälkeen Mikko perisi tämän koko identiteetin ja voisi näin aloittaa ruotsalaisen elämänsä. Makaaberin suunnitelma pannaan täytäntöön, ja Mikko muuttuu Mikaeliksi.

Elämä asettuu uomiinsa, ja pieniä kangerteluja lukuun ottamatta uusi elämä vaikuttaa hyvältä. Vuosien vierieessä ”Mikael” kuitenkin huomaa paitisi säröjä ruotsalaisessa idyllisessä myös omassa toiminnassaan: sen lisäksi, että hän toisinaan on vaarassa joutua kiinni identiteettivarkaudestaan, myös alati keskustelevala ruotsalaisuus kyllästyttyä. Myös Ruotsin politiikka luisuu oikeistolaisempaan suuntaan, mikä masentaa Mikael-Mikkoa. Pian myös menneisyys alkaa saavuttaa häntä, eikä pakotietä ole: Mikael-Mikko päättyy moninaisten vaiheiden kautta takaisin Suomeen ja vankilaan.

Susanna Alakosken *Sikalat* suolestaan eletään ruotsin-suomalaista arkea, joka on kaukana Mikko Virtasen sosiaalidemokraattisesta utopiasta: Ystadin kaupungin lähiössä asuvan suomalaisperheen elämä on sekoitus alkoholismia, väkivaltaa, heitteillejättöä ja köyhyyttä. Teoksen kertoja on Leena, joka varttuu tarinan edetessä lapses-

Miika Nousiainen
Vadelmavenepakolainen
Romaani
Otava, 2007
270 s.

Susanna Alakoski
Sikalat
(Svinalängorna)
Suom. Katriina Savolainen
Romaani
Schildts, 2007
283 s.

ta teini-ikään. Kertojan ikääntyessä myös kuva perheen arjesta tarkentuu ja raadollistuu. Lapsen näkökulmasta katsottuna vanhempien humalainen toikkarointi on aluksi pelkkää hassuteltua, mutta hiljalleen se muuttuu pelottavaksi ja ahdistavaksi. Leenan viisihenkisen perheen köyhyys muuttuu selviämiseikkailusta häpeäksi, noloksi salaisuudeksi. Kun aikuisten päivät muuttuvat humalan, väkivallan ja sekavien sukupuolisuhteiden solmuksi, koti jää hoitamatta, lapset ruoatta. Sisarukset suojelevat toisiaan ja yöpyvät milloin minkin naapurin luona, ja näiden lapset tekevät vastavuoroisesti samoin. Vain ne, jotka lähtevät, pärjäävät.

Maahanmuuttajiin suhtaudutaan sekä *Vadelmavenepakolaisessa* että *Sikalossa* etäisesti: Sikalat on synonyymi Fridhemin lähiölle, johon on sijoitettu siirtolaiset, vähävaraiset ja pienituloiset. Vuokra-asuntojen järjestysäännöt ovat tiukat ja alentu-

puuskan niitä lukiessaan: ”Me ei saada viljellä kukkapenkeissä omia tulppaaneja eikä muita kukkia – niin kuin me aiottaisiin tehdä sellaista heti kun silmä välttää. Terrie ei saa kaivella kukkapenkkejä – niin kuin Suomen kansalaiset päästäisivät koiransa kukkapenkkeihin. [...] Mitä helvettiä se kuvittelee, luuleeko se että me ollaan sikoja.” Myös Vadelmavenepakolaisen Mikko havaitsee paljon piiloista syrjintää: ”Ruotsi on onnena ruotsalaisille, syntyperäisille ruotsalaisille. Maahanmuuttajat kelpaavat torimyyjiksi tai pitsaa paistamaan. Mutta oikeaa ruotsalaista identiteettiä ei heille suoda. [...] Erilaisuus on rikkaus kunhan se pysyy kaukana, esimerkiksi tänne vankilaan se sopii hienosti.” Vierauden tunnettaan voi hälventää monin tavoin: Vadelmavenepakolainen opiskelee ruotsalaisen kulttuurin perin pohjin, tarkkailee, päättelee, sulautuu parhaansa mukaan. Sikaloissa sopeutumisyriykset jäävät kielimuurin yli rimpuilemiseen: ruotsi kääntyy perheen isän suussa hankalasti, mutta kankea kieli kaipaakin viinavoitelua notkistuaakseen. Kun juomaputket kuitenkin vain pitenevät ja rankentuvat, pärjääminen

ruotsalaisten työnantajien ja viiranomaisten kanssa hankaloituu entisestään.

Vadelmavenepakolaisen Mikko kokee, että hänen ongelmensa syyt ovat olosuhteissa: ensin tympeässä Suomessa, sitten väärään suuntaan muuttuvassa ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Vasta teoksen edetessä lukijalle selviää, kuinka pakkomielteenomaisesti päähenkilö onkaan Ruotsia varhaisempina vuosinaan ihaillut ja kuinka psyykkisesti tasapainotonta hänen käytöksensä on ollut. Teoksen koominen sävy muuttuu traagiseksi. Sikaloiden yhteisö puolestaan todella ruokkii jäsentensä ongelmia. Lähiön asukkaat pönkittävät yhteenkuuluvuuttaan erojen korostamisella, rikkaiden ja syn-typeräisten ruotsalaisten avoimella ihailulla ja vihalla, jonka käydessä ylitsepääsemättömän raskaaksi on jälleen juhlittava siitä, että omat asiat ovat kuitenkin paremmin kuin ne Suomessa voisivatkaan olla – ja viina virtaa jälleen: juomisen suomalaisetkin sentään osaavat.

Molempien teosten päähenkilöt ovat omassa yhteisössään erilaisia: Mikko väärässä kansallisuudessaan, Leena älykkäänä ja herkkänä lapsena pahoin-

voivien aikuisten keskellä. Molemmat toisaalta kyseenalaistavat ympäristönsä käyttäytymismallit, mutta tullakseen toimeen joutuvat toisaalta sopeutumaan ja noudattamaan niitä. Kun tilanteet alkavat näyttää uhkaavilta, on osattava väistää: valehdeltava, karattava, leikittävä mielikuvisleikki, joka taikoo kaiken hyväksi. Pahimpinakin hetkinä molemmat silti löytävät jotain läheistä siitä, mitä pakenevat: Mikko tuulettaa Suomen jääkiekkomaajoukkueen laukaistessa maalin, Leenan isä paistaa selvin päin ollessaan lapsilleen parhaita pannukakkuja.

Vadelmavenepakolainen ja Sikalat eivät kerro henkilöidensä tarinaa loppuun, mikä jättääkin ne lukijan mieleen pitkäksi aikaa. Leena on kirjan päättyessä kahdeksaluokkalainen karkulainen metsämajassa, Mikko matkalla Suomeen. Lukija aavistaa molemmilla olevan elämässä edessään suuria muutoksia, mutta ei sitä, merkitsevätkö ne käännettä parempaan vai huonompaan suuntaan. On palattava jo kerrottuun ja astuttava samaan veneeseen Mikon ja Leenan kanssa tähyttämään, missä onnellisuus siintäisi: se ei sittenkään ole maantieteellinen paikka.